

питань запобігання корупції: наказ МОН України від 15.05.2025 № 734. URL : <https://surli.cc/oqrmsx> (дата звернення: 18.06.2025).

7. Про затвердження Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми: постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2025 № 658. URL : <https://surli.cc/kyhse> (дата звернення: 18.06.2025).
8. Про інформаційні матеріали у межах проведення попереджувально-профілактичних заходів: лист МОН України від 10.06.2025 №1/12085-25. URL : <https://surli.li/fdrugt> (дата звернення: 18.06.2025).
9. Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти: наказ Міністерства економіки України від 17.09.2021 № 568-21. URL : <https://surli.li/gavupf> (дата звернення: 18.06.2025).
10. Щодо постанови КМУ від 27.05.2025 № 611: лист МОН України від 30.05.2025 №1/11275-25. URL : <https://surl.gd/poingy> (дата звернення: 18.06.2025).

Аліна КОВАЛЬ,

*завідувач ресурсного центру підтримки
інклюзивної освіти Донецького ОблІППО*

Галина СКВОРЦОВА,

*методист ресурсного центру підтримки
інклюзивної освіти Донецького ОблІППО*

СИСТЕМНА ПІДТРИМКА: ПАРТНЕРСТВО ІНКЛЮЗИВНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ІРЦ

В умовах воєнного стану реалізація інклюзивної освіти супроводжується посиленими викликами, що потребують злагодженої міжвідомчої взаємодії та адаптації інструментів підтримки. Проте навіть за таких умов Донецька область демонструє незламність не лише на фронтах оборони, а й на освітянському полі. Сотні педагогів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, керівників закладів освіти та батьків дітей з особливими освітніми потребами продовжують творити те, що називається справжнім партнерством. Партнерством заради дитини.

Освіта, яка триває попри сирени. Донецька область – регіон, що вже понад десять років живе в стані постійної тривоги, а останні роки – у стані повномасштабної війни. Усі заклади освіти працюють у дистанційному режимі та адаптувалися до нових викликів. Інклюзивно-ресурсні центри (ІРЦ) також забезпечують діяльність у форматах, доступних на сьогодні. Проте освітній процес не припиняється.

У цих умовах системна підтримка дітей з особливими освітніми потребами набуває нового змісту. Це вже не лише про адаптацію матеріалу чи складання ІПР, це про стабільність, доступність і людяність, які щоденно виборюють педагоги та фахівці ІРЦ.

Партнерство, що тримає освітню передову. Інклюзивно-ресурсні центри в Донецькій області працюють, вони залишаються ключовими центрами підтримки, консультацій і діагностики. Саме ІРЦ продовжують координувати міждисциплінарну взаємодію між педагогами, батьками та адміністрацією, незважаючи на фізичну розірваність команди.

Учасники освітнього процесу в регіоні освоїли нові форми партнерства:

- дистанційні психолого-педагогічні консилиуми, команди психолого-педагогічного супроводу між ІРЦ, закладами освіти й родинами [4], [5], [6];
- онлайн-діагностика та корекційні заняття;
- спільні супервізії та зустрічі команд супроводу [3], [7];
- віртуальні методичні об'єднання фахівців із різних куточків області.

Це не просто технологічні рішення – це прояв глибокої відповідальності та готовності бути поруч із дитиною, навіть на відстані.

Інклюзія в умовах війни передбачає гнучкість, терпіння та довіру між учасниками освітнього процесу.

Питання доступної, якісної, людяної освіти для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) сьогодні – не просто професійне завдання освітян. Це виклик, що торкається ціннісних основ нашого суспільства. І на цей виклик Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти Донецької області у 2025 році дав системну, комплексну відповідь.

Попри війну, нестачу кадрів, зміну форматів і втрату приміщень, РЦПІО продовжує бути не лише методичним осередком, а й опорним центром сили для освітян, які працюють з дітьми з ООП. Партнерство інклюзивної, спеціальної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів – це щоденна праця сотень фахівців, об'єднаних спільною метою: підтримати кожну дитину там, де вона є, і з тим, що вона має.

У 2025 році РЦПІО провів низку масштабних заходів у дистанційному форматі. Серед них – *консультаційний пункт «Інформаційний марафон з питань підтримки осіб з ООП в освіті»*, який став простором діалогу, обміну досвідом, підтримки та розуміння. Саме тут формувалися відповіді на запитання освітян, які сьогодні часто залишаються з проблемами сам на сам.

Не менш важливим став *флеш-семінар «Цифрова трансформація інклюзивної освіти. Роль AI у покращенні навчальних матеріалів для учнів з ООП»*. У час, коли війна змінює формат уроку і класної кімнати, саме цифрові інструменти – від засобів адаптації до можливостей штучного інтелекту – стають помічниками вчителя. І цей семінар відкрив освітянам новий вимір інклюзії – технологічно гнучкої, але, по-людськи, чутливої.

Семінар-нарада «Система освіти дітей з ООП в умовах війни та післявоєнний період» стала глибоким аналітичним майданчиком. Обговорювалися реальні труднощі роботи ІРЦ, організація комплексної оцінки у віддаленому форматі, нові виклики, пов'язані з переміщенням дітей, втратою документації, перериванням психолого-педагогічного супроводу. Це був не просто обмін досвідом – це була спроба знайти опору в нестабільності.

Особливо цінним став *семінар «Використання міжнародної класифікації функціонування (МКФ-ДП) в освіті»*, який відкрив педагогам нову перспективу – бачити дитину не лише через діагноз, а й крізь призму її можливостей, ресурсів, бар'єрів та середовища. Це крок до європейської практики мультидисциплінарності, де педагоги, фахівці ІРЦ, батьки та асистенти стають командою, що працює в унісон.

Окрім того, *гайд для керівників ЗДО та ЗЗСО* окреслив чіткий алгоритм дій адміністрації щодо впровадження інклюзії не на папері, а в реальних умовах садочків та шкіл. Практичні поради, юридичні роз'яснення, схеми взаємодії з ІРЦ – усе це зроблено мовою керівника, для керівника. Важливо, що *вся діяльність фіксується і доступна онлайн* – відеозаписи викладено на ютуб-каналі центру [9], ведеться професійний блог [1], [8]. Інформація відкрита, а значить працює на прозорість та довіру.

Освітні програми підвищення кваліфікації – це ще один важливий вектор системної підтримки. У 2025 році РЦПІО запропонував *4 програми для різних категорій педагогів*, які реалізуються через кафедру педагогіки та психології. Серед них: курси для фахівців ІРЦ, тренінги з інклюзивної освіти, практикуми з розробки індивідуальних програм розвитку, навчання для асистентів. Ці програми – відповідь на реальні запити з місць, а не формальна «галочка».

РЦПІО веде також постійну аналітичну роботу: фіксує динаміку, реагує на зміни, дає зворотний зв'язок. Станом на 1 червня 2025 року в області функціонує 22 ІРЦ з 27. Три центри в простої, два – призупинили діяльність. 321 дитина пройшла комплексну оцінку, батькам надано 9730 консультацій, педагогам – 5843 (таблиця 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз показників діяльності ІРЦ за перше півріччя 2024 та 2025 років

Напрямок діяльності ІРЦ	I півріччя 2024 р.	I півріччя 2025 р.	Зміна (+/-)	Примітка
Консультації для батьків	9 135	10 877	+1 742	Зростання на 19 %
Консультації для педагогічних працівників	5 804	6 637	+833	Зростання на 14 %
Комплексна психолого-педагогічна оцінка	649	457	-192	Зменшення на 30 %
Корекційно-розвиткові заняття	16 306	18 876	+2 570	Зростання на 16 %
Участь у засіданнях команд психолого-педагогічного супроводу	1 147	965	-182	Зменшення на 16 %

Порівняльний аналіз показників діяльності ІРЦ за перше півріччя 2024 та 2025 років свідчить про:

- відчутне зростання кількості консультацій для батьків (+19%) та педагогів (+14%), що вказує на щораз більший запит на методичну й психологічну підтримку;
- помітне збільшення кількості корекційно-розвиткових занять (+16%), що свідчить про розширення послуг та активну участь ІРЦ у підтримці освітнього процесу;
- зменшення кількості комплексних оцінок (–30%) та участі в засіданнях команд супроводу (–16%), що може бути пов'язане як із змінами в запитах, так і з кадровим чи організаційним навантаженням у регіоні.

Центр бачить не лише цифри, а долі за цими цифрами.

Серед ключових аспектів виокремимо *ефективну взаємодію з Департаментом освіти і науки Донецької ОДА*, що реалізується через участь у нарадах, обговореннях та публічних виступах з актуальних питань розвитку інклюзивної та спеціальної освіти.

У кожному напрямі реалізованих заходів прослідковується логічна послідовність, орієнтація на потреби конкретного здобувача освіти та врахування умов функціонування системи освіти в період воєнного стану. Робота ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти спрямована не лише на методичний супровід і надання консультацій, а й на формування професійного середовища, у якому педагогічні працівники та керівники закладів освіти знаходять фахову підтримку у розв'язанні складних питань організації інклюзивного навчання.

Сьогодні, коли освітня система проходить випробування на міцність, партнерство між інклюзивною, спеціальною освітою та ІРЦ – це не просто технічне рішення. Це спільна відповідальність за людяність у часи, коли її так не вистачає. І поки РЦПІО тримає цю системну опору, ми маємо шанс не просто встояти, а зростати.

Що утримує систему? Люди й довіра. На рівні шкіл це директори, які дбають про командну взаємодію і постійний зв'язок з ІРЦ. На рівні центрів це фахівці, які не просто проводять діагностику, а стають зв'язковими в складному «трикутнику» педагог-дитина-родина. На рівні кожного педагога це щоденна невидима праця підтримки, адаптації, перегляду підходів.

Таке партнерство вимагає:

- відкритості до змін і навчання;
- готовності слухати й чути;
- збереження людяності в кожному онлайн-уроці, кожному дзвінку до батьків, кожному записі в ІПР.

Висновок ІРЦ – це вхід у систему підтримки, а не просто папірець. У нашій освітній системі не так багато документів, які справді відкривають двері. Висновок ІРЦ саме такий. Це не просто висновок після діагностики. Це офіційне визнання потреб дитини, її права на підтримку і нашого обов'язку цю підтримку забезпечити.

У реаліях Донеччини, де навчання можливе лише онлайн, де діти з особливими освітніми потребами втрачають не лише фізичний доступ до школи, а й зв'язок зі звичним світом, *висновок ІРЦ стає орієнтиром для вчителів, батьків, фахівців.* Він чітко визначає, що саме *вміє дитина*, у чому *потребує допомоги*, і як цю допомогу організувати [2].

Саме на основі висновку формується індивідуальна програма розвитку, визначається рівень підтримки, потреба в адаптаціях чи модифікаціях навчання, призначаються додаткові послуги. І це дозволяє не губитися в припущеннях, а діяти точно, цілеспрямовано, з повагою до особистості дитини.

Без висновку ІРЦ заклад освіти не має підстав надавати підтримку, а з ним – має не лише підставу, а й зобов'язання. Це юридичний і педагогічний міст між потребами дитини та ресурсами системи освіти.

Саме тому *висновок ІРЦ – це не просто стартовий документ. Це ключ до системної, скоординованої, професійної підтримки*, що дає дитині не лише шанс на знання, а й право бути почутою, прийнятою та успішною, навіть у часи війни.

Що мають знати керівники та педагоги про висновок ІРЦ.

Висновок інклюзивно-ресурсного центру – це не просто старт навчання особи з ООП. Це документ, який *запускає всю систему підтримки дитини з особливими освітніми потребами.* Він визначає не лише наявність таких потреб, а й дає відповіді: *як, скільки, коли, і хто саме має забезпечити допомогу дитині.*

Рекомендації для керівника закладу освіти:

- *Забезпечте виконання висновку ІРЦ.* Це не побажання, це обов'язок закладу освіти. Саме на його підставі створюється індивідуальна програма розвитку (ІПР), індивідуальний навчальний план, організовується робота команди супроводу, призначається асистент дитини.
- *Слідкуйте за термінами дії висновків.* Після завершення строку жодна корекційна послуга чи робота асистента не можуть бути оплачувані чи офіційно реалізовані. На період воєнного стану дію деяких висновків продовжено, але контроль – на закладі.
- *Не бійтеся рекомендувати батькам звернутися до ІРЦ для повторної оцінки,* якщо спостерігаєте стрімку позитивну динаміку або, навпаки, нові труднощі. Лише батьки можуть офіційно ініціювати цю процедуру, але команда супроводу має право й обов'язок поінформувати їх про таку потребу.
- *Створіть умови для комунікації між педагогами й ІРЦ.* Це знімає стрес, економить час і сприяє якісному супроводу дитини.

Рекомендації для педагогів:

- *Читайте висновок ІРЦ не формально, а як практичний інструмент.* У ньому ви знайдете чітко сформульовані компетенції дитини, освітні потреби та рекомендації, які напряду стосуються вашої роботи. Це не «діагноз», це карта дій.
- *Орієнтуйтеся на рівень підтримки,* зазначений у висновку. Він визначає обсяг втручання, можливість модифікацій та необхідність залучення фахівців.
- *Працуйте в команді, а не наодинці.* ІПР складається разом із колегами, а не в кабінеті на перерві. І саме командний підхід дозволяє перетворити рекомендації ІРЦ на живу й ефективну програму дій.
- *Звертайтеся до фахівців ІРЦ не як до контролерів, а як до партнерів.* Їхня участь у засіданнях команди супроводу є важливою, особливо на етапі розробки ІПР.

Висновок ІРЦ є ключовим документом, що має бути врахований у щоденній роботі педагогів.

Ігнорування його положень може призвести до не ефективної організації освітнього процесу. Бо саме цей документ дає змогу побачити дитину не крізь призму діагнозу, а через можливості. І якщо ми правильно зчитуємо цей документ, ми створюємо не просто освітнє середовище, а *простір для розвитку, прийняття й поваги до кожної дитини.*

Системна підтримка – це не лише про документи, алгоритми чи нормативи. Це про спільну відповідальність і єдність навіть на відстані. Сьогодні члени команди психолого-педагогічного супроводу можуть перебувати в різних місцях, але діяти злагоджено, як єдина команда. Вони бачать дитину, її потреби й можливості. І не дозволяють війні відібрати в неї право на розвиток.

Практика інклюзивної освіти в Донецькій області продовжує реалізовуватися завдяки професійній єдності всіх учасників освітнього процесу незалежно від умов.

Список використаних джерел

1. Інклюзивна освіта Донеччини: телеграм канал. URL: <https://t.me/InclEdDon> (дата звернення: 17.06.2025).
2. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова КМУ від 12.07.2017 № 545 Верховна рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
3. Про затвердження Положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка здобуває дошкільну освіту: наказ МОНУ від 09.12.2024 № 1713 Верховна рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
4. Про затвердження Положення про спеціальну школу та Положення про навчально-реабілітаційний центр: постанова КМУ від 6 березня 2019 р. № 221 Верховна рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
5. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти: постанова КМУ від 10 квітня 2019 р. № 530 Верховна рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
6. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957 Верховна рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.06.2025).
7. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: наказ МОНУ від 08.06.2018 № 609 Верховна рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729->

[18#Text](#) (дата звернення: 17.06.2025).

8. Ресурсний центр підтримки інклюзивної освіти: блог. URL: <https://donrcpio.blogspot.com> (дата звернення: 17.06.2025).
9. РЦПІО. Донецький обласний ІППО: канал YouTube. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCkOIQbPpwSVjIRwATPyI2hA> (дата звернення: 27.06.2025).

Список рекомендованих джерел для самостійного опрацювання

1. Впроваджуємо інклюзію в закладі освіти: [посібник для директорів закладів освіти]. 2022. 85 с. URL : https://rada.info/upload/users_files/42477874/250e92ace038bb6c26297b3e0decad7f.pdf (дата звернення: 17.06.2025).

Олена ЗОЛОТАР,
*в.о. завідувача відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти
Донецького ОблІППО*

Андрій ДУБЯГА,
*методист відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти
Донецького ОблІППО*

Людмила РИБАЛКА,
*методист відділу національного виховання,
позашкільної та громадянсько-історичної освіти
Донецького ОблІППО*

ФОРМУВАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ПОСТУПІ ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Освіта – сфера діяльності, яка неодмінно має реагувати на виклики, що стоять перед державою та суспільством. Сучасна освітня система повинна відповідати двом ключовим критеріям: стійкість і гнучкість. Стійкість, у цьому контексті, передбачає збереження самої системи, а гнучкість – уміння адаптуватися до вимог суспільства. Події 2014 року актуалізували такий напрям освітнього процесу, як національно-патріотичне виховання. Новим поштовхом у розбудові цієї системи стало повномасштабне вторгнення. Кульмінацією розвитку системи національно-патріотичного виховання в країні стало прийняття Закону «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», у якому вперше від часу здобуття незалежності України було чітко окреслено мету національно-патріотичного виховання, а саме утвердження української національної ідентичності, громадянської ідентичності та оборонної свідомості. Протягом 2024/2025 навчального року реалізація завдань, визначених згаданим Законом України, на обласному рівні здійснювалася через систему методичних заходів за такими напрямками:

1. Методичні заходи до ювілейних і пам'ятних дат, метою яких було надання методичної допомоги освітянам у підготовці та проведенні відповідних заходів у закладах освіти (протягом 2024/2025 навчального року проведено 7 заходів, учасниками яких стали 926 організаторів виховної роботи в закладах освіти).
2. Методичні заходи до державних свят, метою яких було надання методичної допомоги освітянам у підготовці та проведенні відповідних заходів у закладах освіти (протягом 2024/2025 навчального року проведено 5 заходів, учасниками яких стали 668 організаторів виховної роботи в закладах освіти).
3. Семінари-практикуми для певних категорій педагогічних працівників, які безпосередньо є суб'єктами імплементації виховного компоненту в освітній системі (класні керівники, керівники гуртків, педагоги-організатори, заступники директорів тощо). Метою цих заходів було ознайомлення освітян з новаціями у сфері національно-патріотичного виховання, ключовими змінами у підходах до його реалізації, презентація перспективного досвіду (протягом 2024/2025